

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

ГОДИНА II.

БЕОГРАД, 8. МАРТА 1930.

БРОЈ 10

Садржај:

Дисконтна и трговачка банка — Београд
Извозна Банка — Београд

ДИСКОНТНА И ТРГОВАЧКА БАНКА — БЕОГРАД

Пред нама се налази годишњи извештај Дисконтне и трговачке банке за 1929. годину. Физиномија њезиних завршних рачуна слична је оној осталих београдских банака истога калибра: главна карактеристика је стагнација и евентуално опадање укупне биланчине суме, као последица кризе банкарског посла, која је обухватила све новчане заводе у току 1929. године. Укупна биланчина сума у 1929. години код Дисконтне и трговачке банке опала је за непуних милион динара. Али кад се има у виду да су покрића по текућем рачуну смањена према 1928. години за 2,4 милиона динара, а да то не представља у ствари никакво самостално смањење волумена послова код банке, онда излази да се и укупна биланчина сума повећала за преко милион динара, што је такође један знак кризе банкарског посла, пошто код једне младе и напредне установе, као што је та банка, у нормалним приликама годишњи пораст биланчине суме је много већи.

Упоређење најважнијих биланчних позиција за последње три године пружа следећу слику:

Активна	1927	1928	1929
Благајна	350	1.035	1.193
Менице	2.055	2.575	3.479
Текући рачуни	13.517	16.464	11.882
Ефекти	792	4.440	4.240
Разно	165	136	603
Инвентар по отпису	57	52	47
Пасива:			
Акционарска главница	5.000	10.000	10.000
Резервни фонд	84	418	1.092
Пензиони фонд	16	32	42
Улози на штедњу	3.422	3.206	3.899
Текући рачуни	7.617	10.319	6.369
Чиста добит	—	524	411
Биланчна сума	36.291	45.467	44.287

Још су много важније промене у структури завршних рачуна Дисконтне и трговачке банке у 1929. према 1928. години. Међ њима на првом месту треба напоменути опадање текућих рачуна у активи и пасиви. У активи пад износи 4 и по милиона динара а у пасиви 4 милиона динара. Потраживања по свим рачунима крајем 31. децембра износе свега 11,88 милиона динара. У активи се показује нова позиција као структурелна промена, а то је зајмови на залоге у износу од 887 хиљада динара. Исто је тако нова позиција дужници по гаранцијама од 3,3 милиона динара. И најзад

треба напоменути да се есконт попео за скоро милион динара и износио 31. децембра 1929. године 3,4 милиона динара. Управа истиче и у самом извештају да је била сатурирана капиталом, и да није ни ангажовала обилне кредите, које ужива у земљи и на страни, већ да је на против ангажман смањила за 4 милиона динара и да је у току 1929. године једну осмину капитала држала у касама, због оскудице здравога пласмана. Одиста читаву књигу може човек да напише на основу чињенице, да је једна млада и агилна банка редуцирала кредите, које повлачи по текућем рачуну за 40 од сто према претходној години, као што је случај код ове банке. Кад се мало ближе уђе у анализирање позиције текућих рачуна у активи, онда се налази да су три узрока допринела њезиноме смањењу. Пре свега један од узрока је затишје са трговином ренте Ратне штете на београдској берзи. За време док је та трговина била жива, Дисконтна трговачка банка била је први репортер у Београду за тај посао, она је имала свакодневно да извршује врло велики број куповних и продајних налога за рачун својих комитената у ренти Ратне штете и наравно у вези с тим имала је развијен репортни посао. Репор се обично књижи преко текућих рачуна, пошто је то посао тако рећи без рока, шпекулант на репору треба да има могућности да у свако доба ликвидира свој ангажман. У осталом кад се репор продужи на дуже време онда је у 90% сигурно да је шпекулант у губитку. Потпуним затишјем у трговини Ратне штете, Трговачка дисконтна банка је наравно изгубила један део комитената на томе послу.

Други узрок је дошао отуда, што је за оне дужнике банчине на подлогу хартија од вредности, који не шпекулирају тим папирима, већ их држе као сериозни имаоци, много zgodнији облик залога од текућих рачуна. Текући рачун баш има ту одлику да је без рока и да се по њему могу свакодневно предузимати и контра операције. На против кредити дати по залози урочени су према банци. И тако се објашњава да се у 1929. години први пут појављује позиција зајмови на залог. То су сериозни имаоци државних хартија од вредности, које је банка у споразуму пренела на овај рачун а што је много zgodније и уносије и за саму банку.

Трећи узрок редукацији и кредита по текућим рачунима лежи у једној специјалној околности, у једном пословном инциденту, који је преживела Дисконтна и трговачка банка у прошлој години. И ако волумен послова банчине није велики, и ако она има директора, који до дна познаје београдску чаршију и имовно стање својих муштерија, ипак се је банци у току прошле године догодило да на једној јединој муштерији, на једноме трговцу, који је пре тога претрпио велики обрт, претрпи осетнији губитак његовим падом.

Природна је ствар да је на управу банчину тај губитак морао учинити дубок утисак, пошто је на кратко време пре тога дотични комитент представљао једнога од комитената о кога су се банке отимале, који је обављао велики волумен послова. Природно је да се после овог код банке појави жеља да редуцира веће кредите.

Кредитне операције Дисконтне и трговачке банке износе 16 милиона динара. Кад се има у виду да главница банчина износи 10 милиона, резервни фондови 1,5 милиона и утрошци 3,9 милиона динара, онда излази да је банка у кредитне операције дала своја сопствена средства и улошке. Остали део повучених кредита у износу од прилике 6 милиона динара, а толико износи и њезино дуговање по текућим рачунима пласирала је банка још много идеалније и то 4,2 милиона динара у хартије од вредности, а 1,2 милиона динара у готовину у каси код Народне банке.

Ми смо већ више пута истакли да се у току 1929. године показује код београдских банака све већи интерес за хартије од вредности, и то специјално државом гарантоване и акције Народне банке. Дисконтна и трговачка банка је прва која је почела да се интересује за ту врсту пласмана, она је у свом билансу за 1928. годину имала хартија од вредности за преко 4 милиона динара, односно за скоро 50% њене главнице. У билансу за 1929. годину позиција хартија од вредности опала је за 300 хиљада динара, али зато се показује пораст сопствених хартија од вредности за рачун резервног фонда за више од 600 хиљада динара. Цео тај износ од преко 5 милиона динара сопствених хартија од вредности, које у портфељу, које у резервном фонду у главном су државне хартије од вредности, затим један мањи део акција Народне Банке и један незнатан део акција других београдских банака.

На први поглед изгледа мало необично да је Дисконтна и трговачка банка у току 1929. године повећала за преко милион динара есконт, кад се зна да је код банака та врста посла у последње време постала најозлоглашенијом. Али кад се погледа мало ближе у њене завршне рачуне наћи ће се у статистичком делу банчиног извештаја, а у коме има врло драгоцених података, да је половина целокупног меничног портфеља обезбеђена хипотекарним покрићем, на првом месту у Београду. Овакве диверзије у банкарским пословима код једне београдске банке могле би бити необичне у каквој западној европској држави. Код нас пак је то у 1929. години била курентна појава. Ми смо више пута напоменули да се та врста посла форсира од стране загребачких и војвођанских банака у целој Војводини, јер је то била најомиљенија врста банкарског посла у току 1929. године. Није никако чудо што се тај посао појављује и у Београду. По себи се разуме да тај посао правнички не показује ону ликвидност, коју показује меница, али ми знамо врло добро, како стоји са ликвидношћу код менице. Њена ликвидност је само формална, меница није дужег рока од 3 месеца, али финансијски је меница потпуно иликвидна, јер и ту нема никакве гаранције, да се она може наплатити и у пет пута дужем року. Банка, као што је Дисконтна и трговачка банка, која дугује незнатне суме, може комотно да издвоји један мали део, као што је 1,6 милиона динара свога обртног капитала и пласира у менична потраживања хипотекарног обезбеђења, имајући при томе апсолутну идеалну сигурност, и поред тога за рок од годину две-три обезбеђену данашњу камату. Али ни ово последње није околност за презирање, пошто код нас камата рапидно опада. Данас је ноторна ствар да београдске банке, које су још пре три године радиле са каматом од 24%, раде са каматом од 11, максимум 12%. Дисконтна и трговачка банка не примењује ни у ком случају камату већу од 12%.

Као другу новину у билансу банчином имамо покрића по гаранцијама. То је један од врло рентабилних и пријат-

них послова београдских банака давање гаранција при разним трансакцијама, при лиферицијама. При томе се даје често и само гарантно писмо или хартије од вредности, и један и други посао је врло уносан кад се води како треба. Дисконтна и трговачка банка, која иначе још увек негује прилично посао са хартијама од вредности, сасвим је природно стајала близу том послу.

Новина је и непокретност од 295 хиљада динара. Она се налази у улици Принца Евгенија, како се то види из завршних рачуна. Очигледно је, да тај плац није намењен изградњи банчине зграде, пошто је он далеко од београдског Ситиа. И та је куповина према нашем мишљењу дошла као последица разочарења, која је дошла у тежњи за покрићем једног дела свог потраживања код већ поменутог комитента. То је једна рентна кућа, која има већи број кираџија и која даје иначе врло добру ренту. Судбина је хтела да прва непокретност која се појавила у банчином извештају, не буде она на коју банка мисли већ две године : сопствена зграда. И овога пута она наглашава, да и даље тражи погодан терен, на коме би могла да подигне своју зграду у току ове пословне године.

Поменута криза банкарског посла и пад камате имала је за последицу смањење бруто добити. Она износи 2,6 према скоро 3 милиона у 1928. години. Упоређењем са поделом добити у прошлој години пада у очи пре свега, да је банка извршила отпис потраживања од 590 хиљада динара према 179 у претпрошлој години, то је у вези са поменутиим губитком. Исто тако се констатује, да банка ове године није дала ни паре на име тантијеме, већ је целокупан претек од 400 хиљада динара, после дотације фондова, ставила збору на расположење са предлогом, да се и та сума употреби на дотацију резервног фонда. На тај начин ће дотација резервног фонда бити милион динара у 1929. години. Фонд једним потезом скаче од 450 хиљада динара на преко милион и по динара. Само се таквим потезима могу да преброде губици у истој години у којој су се појавили.

ИЗВОЗНА БАНКА — БЕОГРАД

Извозна Банка је највећа србијанска банка ; она је то била још пре рата. Са главницом од 5 милиона динара она је била далеко надмашила све остале србијанске банке. Извозна Банка је основана 1900. године тако да је ове године навршила 30 година живота. На њезиној овогодишњој редовној скупштини акционара било је нечег јубиларног, она је била тако обилно посећена, да је тешко претпоставити, да је историска скупштина 1907. године била боље посећена. У извештају банчином ништа се не говори о прослави тридесетогодишњице, али то не искључује могућност да ће се она прославити у току ове године.

По идејама које су биле решавајуће за њезино оснивање, Извозна Банка има извесне сличности са Првом хрватском штедионицом. И овде су политичко национални моменти били пресудни. У предратној Србији извоз је био најтежи економско-политички проблем. Привилегована Извозна Банка, како се она звала у почетку, јер је нарочитим законом била привилегисана, имала је да нађе решење извоза српске стоке ван Аустрије. Са таквом лозинком могли су се у Србији скупити много већи капитали, но што би то било могуће са обичном меркантилном паролом. Исто је тако у томе својству Извозна Банка могла рачунати на много обилнију помоћ од стране власти.

Далеко смо од помисли да улазимо у историју Извозне Банке и ако је она врло интересантна, не само са гле-

дишта историје србијанског банкарства, већ и као један прилог економској политици предратне Србије.

Извозна Банка је био други случај банкарске инфлације предратне Србије. Први је био Прва Српска Банка, основана 1870. године, која је мало за тим и ликвидирала. Како свакој инфлацији мора бити крај и како после ње долази дефлација, тако је и Извозна Банка после 7 инфлаторних година дошла у стање дефлације. Извозна Банка била је срећнија од Прве Српске Банке, јер је пребродила дефлациону кризу, свакако и уз државну помоћ. У ствари Извозну Банку спасао је Милорад Драшковић који је у моменту највеће кризе изабран за директора и који је једини био у стању да помоћу својих многобројних веза прибави помоћ, која је била потребна ради санирања.

Обогаћена искуством, Извозна Банка је после кризе врло опрезно и са много више разумевања водила своје послове. И ако је Извозна Банка у пословима имала врло неравномерну путању, ипак је њено развиће, у колико је оно рефлексе економских прилика у земљи, типично за србијанско банкарство. И баш са те тачке гледишта биће врло интересантно да репродуцирамо неколико података из првих година њезинога рада.

	1903	1905	1907
	у хиљадама златних динара		
Активна :			
Благајна	57	52	84
Разна примања	209	286	
Непокретности	13	21	193
Текући рачуни	3.361	4.465	5.021
Есконтване менице	14	38	338
Разна имовина	1.981	2.925	
Пасивна :			
Акц. главница упл.	1.842	3.108	3.108
Рез. фондови	167	296	
Улози на штедњу	1.220	823	518
Пензионни фонд	7	28	
Текући рачуни	1.721	3.515	3.185
Добит	136	222	—
Биланчна сума	16.153	22.081	19.613

Ми смо већ казали да је Извозна Банка ушла у рат са главницом од 5 милиона златних динара. Међутим она је већ у 1905. год. имала главницу од 3,1 милион златних динара, што по чисто валутном паритету износи 4 милиона дин. више но данас. Још у 1903. години улошци на штедњу код Извозне Банке износили су 1,22 милиона златних динара, а то је нешто мало мање но што су они били 31. децембра 1929. године.

Тако је прошао један велики део србијанских банака услед ратне пустоши. То је такође један знак старог формирања капитала и у послератној Србији.

По својој пословној политици Извозна Банка представља један специјалитет. Све се банке деле у две групе: у депозитне и трговачке (ефектне, шпекулативне). Прве се разликују од осталих банака тиме, што се баве искључиво есконтом и ломбардом а обртни капитал добијају у главном путем уложака и благајничких депозита. Депозитна банка не улази ни у какве интимније везе ни са каквим подuzeћем, она се ограничава на кредитирање подuzeћа за једну своту његове имаовине. Трговачке банке пак тежиште својих послова преносе на финансирање индустрије. Извозна Банка у првим годинама свога живота по тексту саме концесије

није могла да улази у послове карактеристичне за шпекулативне банке. Она је у ствари била обавезна, да тежиште свога посла пренесе на кредитирање извоза. Али доцније, кад се Извозна Банка одрекла привилегије, и тиме добила право да проширује круг послова произвољно, наравно у границама статута, али као и све друге банке и кад је чак услед кризе била приморана да прелази и на друге регуларне банкарске послове ипак никад Извозна Банка није пришла никаквом подuzeћу ближе нити стварала однос финансијера. Она је од тога била направила неку врсту аманета, то је била једна врста њезине лозинке : све, само не финансирање индустрије. Она је чак са пуно поноса указивала на ту своју пословну политику у доба кад је изгледало, да ће све банке да испропадају због присних веза са индустријом.

Али се Извозна Банка не може убрајати ни у депозитне банке, због тога што код ње улошци на штедњу, који, као што рекосмо, код депозитних банака представљају главни извор обртног капитала, играју врло незнатну улогу. Улошци на штедњу код Извозне Банке после рата варирају између 7 и 22 милиона динара, а то је стално мање него што је њена главница. Главни извор обртног капитала код Извозне Банке били су кредити по текућим рачунима у земљи и на страни. **И у томе је Извозна Банка типичан представник србијанског банкарства.** Услед слабог формирања капитала у предратној Србији била је банкама постављена уска граница у њиховом полету у колико је волумен њихових активних послова био условљен улошцима на штедњу. Никаква реклама, никаква духовита метода у придобијању депозита није била у стању да прибави једној средњој банци у предратној Србији у кратком времену веће суме депозита, јер је њих у опште било врло мало. Како је пак природна тежња била код банака да прошире волумен послова, то је једина могућност била изналажење што повољнијих кредита како по каматној стопи, тако и по року. Банке су у предратној Србији цениле своје директоре по способности за изналажење тих кредита. И ако је која банка за краће време у предратној Србији развила већи полет, било је само на тај начин, што је успела да добије веће кредите, било код Народне Банке чији су кредити били најзгоднији, јер су били са најнижом каматом и дугорочни, било на страни. Србијанске банке биле су један сплет међусобних кредита. У пасиви сваке солидније банке налази се поред уложака и реесконт или текући кредит по текућем рачуну.

Тај је најчистији тип предратне србијанске банке сачувала Извозна Банка. Врхунац развића достигла је Извозна Банка у 1924. години. Кредити по текућим рачунима износили су 196 милиона динара, а улошци на штедњу 54 милиона динара. Укупни обртни капитал износио је 260 милиона динара, али већ у 1926. години пада он на 170 милиона динара и саобразно томе смањују се и активни текући рачуни. Кредити по текућим рачунима веома су лабилан елемент ; тај је део пасивних банкарских послова веома подложен коњунктури и због тога се мора рачунати са великим променама. То би била њихова незгодна страна, али врло корисна. Кредити по текућим рачунима као извор обртног капитала приморавају банку да води строго рачуна о ликвидности послова, јер би јој иначе могли постати фаталним. Ти су кредити

Ширите

„Народно Благостање“

у неку руку школа за ликвидитет активних банкарских полова.

Биланси Извозне Банке за последње четири године, показују следећу слику :

	1924. г.	1927. г.	1928. г.	1929. г.
	у хиљадама динара			
Активна :				
Благајна	4.285	3.150	6.548	4.335
Текући рачуни	182.183	80.557	64.856	78.899
Есконт меница	35.056	49.820	53.166	39.251
Ломбард	322	298	118	84
Непокретности	29.175	28.169	28.169	29.757
Банчине хартије				
од вредности	14.498	21.456	16.834	19.314
Пасива :				
Главница	30.000	30.000	30.000	30.000
Фондови	24.345	26.483	31.899	33.556
Пензионни фонд				
чиновника	1.050	2.077	2.098	1.761
Текући рачуни	196.532	103.221	80.073	86.899
Улози на штедњу	8.286	17.445	21.516	18.010
Добит	6.312	6.250	6.250	3.125
Биланчна сума	415.987	339.235	329.112	315.533
Расходи :				
Камати	5.296	5.792	7.089	5.630
Трошкови	7.528	7.421	6.214	5.573
Амортизација	3.340	400	106	300
Добит	6.312	6.250	6.250	3.125
Приходи :				
Камата	10.566	12.847	14.420	10.462
Провизије	4.937	2.087	586	2.804
Приходи од држ.				
хартија	1.465	1.716	1.885	1.330
Приходи од за-				
купнине	3.648	3.275	2.807	2.579
Збир прихода	23.085	19.964	19.710	17.181

У пасиви имамо непроведену главницу од 30 милиона динара уз сукцесивни и снажан пораст фондова. Пасивни текући рачуни показују пад из 1927. у 1928. годину од 103,2 на 80 милиона динара, а у 1929. години показују пораст од 86,9 милиона динара. Улози на штедњу имају променљиву тенденцију. У 1928. су у скоку а у 1929. падају од 21 на 18 милиона динара. Последње је дошло услед личних трзавица 1929. године. У активи текући рачуни показују такође променљиву тенденцију.

Укупни обртни капитал банчин износи у 1929. години 168 милиона динара. Од тога су сопствена средства 63 и по милиона динара и то 30 милиона главница и 33 и по милиона резерве, затим долазе улози од 18 милиона динара и текући рачуни 86,9 милиона динара. Од тога је уложено 29,7 милиона динара у непокретност и 19,3 милиона у хартије од вредности, свега округло 49 милиона динара. Значи да су сопствена средства уложена у непокретност и хартије од вредности, сем 13 милиона динара који су ушли у обртни капитал. Кредити изnose 118 милиона динара и то 78,8 текући рачуни и 39,2 есконт.

Банкарска теорија обично сматра да је мало претерано кад се целокупна главница уложи у непокретност, јер је то врло имобилан пласман. Па ипак за то не може се рећи данас да је тај пласман у непокретност једна лоша ставка у активи Извозне Банке. Не треба заборавити да се ми налазимо у стадијуму кризе банкарског посла. Са свију страна се жале да немају довољно здравог пласмана и песимисте оглашавају 20% есконтног портфеља код наших банака за пропало. Ако се узме да је ово гледиште претерано, ипак је једнодушно гледиште наших банака, да се у току 1929. године није могао наћи сигуран и ликвидан пласман. Због тога су банке биле приморане да практикују пословну апстиненцију. Са те тачке гледишта посматрана ствар може се рећи, да је велика срећа што је код Извозне Банке волумен послова у 1929. години много, много слабији но што је био у 1924. кад је била на врхунцу посла и да је пласман у непокретности, која се састоји као што знамо у тако званој палати на Теразијама, спас од евентуалних губитака. Могућно је да рента од куће падне, али опада исто тако и принос од банкарског посла. Ми смо далеко од тога да сматрамо палату Извозне Банке технички и финансиски за идеалан пласман, али за то сматрамо да је за кризу, кроз коју је она прошла, тај пласман био бољи но есконт и текући рачуни. Исто тако и пласман у хартије од вредности представља у 1929. години најидеалнији начин уновчења банкарског капитала. На том је послу банка морала имати највећу зараду.

Укупна потраживања износе 118 милиона динара. На годишњем збору акционара било је речи о томе, да је Извозна Банка претрпела у 1928. и 1929. години веће губитке који нису дошли до изражаја у рачуну губитка и добитка. Председник надзорног одбора, директор Народне Банке г. Стеван Гајић, изјавио је најсвечаније да он већ 40 година обавља тај посао и да он гарантује својом чашћу и својим именом да је у банци све у реду и да су отписи извршени како треба. Могу и једни и други да имају право, јер нема ничег релативнијег но питање о томе, у којој је мери дубиозно једно потраживање. Могу два човека при процени једнога портфеља да дођу до разних резултата, па чак може један исти човек да дође до разних резултата према томе каквог је расположења кад процењује и у које је доба дана то радио. Ми се не можемо упуштати у питање да ли и колико још банка треба да отпише од своје активе да би задовољила постулат апсолутне сигурности активе. Али је једно ван сваке сумње : код једне велетанке, код које је имовинска структура врло разноврсна и комплицирана, која се састоји из најразноврснијих објеката, потраживања по меницама, по текућим рачунима, конзорцијалних послова, из ортаклука, из поравнања, из учешћа у појединим подuzeћима и т. д., могући су неограничени губици. Такви су губици искључени код једне банке која се бави искључиво есконтом и ломбардом — изузев наравно случајеве злоупотребе. Не могу неспособност и лакомисленост управе једне банке, која се држи строго горњих послова, да направе губитке какви су могући код спекулативне банке. Чак и у случају да се 10% целокупне активе доведе у питање, па ипак је то губитак који се код банке са нормалним волуменом послова може да изликвидира за две до три године. Кад Извозна Банка има од 170 милиона активе 50 у зградама и хартијама, а 120 највише у потраживањима, онда ни у ком случају не могу ти губитци да унесу органску кризу у банчин организам. Ако је било још неотписаних губитака они би се могли уклонити снажним политиком отписа за годину дана. По себи се разуме да то није пријатно за акционаре али је то важно нагласити због тога, што Извозна Банка може имати још сјајну будућност ако буде умела да извуче искуство из прошлости, на прагу нове периоде пред којом се налази.